

Ontstaan en ontwikkeling van de DOMO

Chr. Landbouwschool

Gemeenteveldwachters in Beilen

Kleuterjuf in Hijken

Franken

Landverhuizers

'Schilder' Harm Greving

Kunstschilders in Midden-Drenthe (2)

In het logement van Geert Kuiper in Hooghalen logeerden in de tweede helft van de 19de eeuw verscheidene kunstschilders.

In 1885 verbleef George Hendrik Breitner (1857-1923) samen met Willem de Zwart in Hooghalen. In Drenthe vond Breitner in de werkende mens temidden van de hem omringende natuur vele onderwerpen om te schilderen. In 1885 schilderde hij, vermoedelijk in de omgeving van Hooghalen, de ploegende boer op zijn akker. Het is een olieverfschets, waarop met vlotte, dikke verfstrepen het zwoegen van dier en mens is weergegeven.

(Uit: R. Sanders, *Schilders van Drenthe*, Zuidwolde 2001, 41)



Foto's omslag voorzijde:

- De grote foto is een tekening van Harm Greving die hij als voorbeeld voor leerlingen van de ambachtsschool heeft gemaakt.
- Kaartfragment van de omgeving van Hooghalen begin 19de eeuw.
- Kleine foto's vanaf boven:
 - tekening DOMO Beilen
 - kleuterjuf A. de Haan-Duk
 - een veldwachter begin 19de eeuw

Inhoud

- II **Kunstschilders in Midden-Drenthe (2)**
 - W. Bazuin-Brinkman
- 1-11 **Ontstaan en ontwikkeling DOMO – Beilen deel 1** - J.S. Ijbema
- 12-13 **Chr. Landbouwschool** - F. Timmerman-Stevens
- 14-17 **Veldwachters in Beilen, deel 1** - J. Maas
- 18-23 **Kleuterjuf in Hijken** - T.L. Kroes
- 24 **Franken** - R. Evers
- 25 **'Wij, eenvoudige Drentse lui'** - aankondiging
- 26 **'Schilder' Harm Greving** - G.J. Dijkstra
- III **Vaktekeningen van Harm Greving**

Adressen auteurs:

- W. Bazuin-Brinkman, Volmachtenstraat 2, 9414 AL Hooghalen
- drs. G.J. Dijkstra, Pinksterbloem 42, 9411 CH Beilen
- L. Fokkens, Klaterint g 24, 9411 XG Beilen
- T.L. Kroes, Hijkerweg 19, 9411 LS Beilen.
- J.A. Maas, Esdoornlaan 1, 9411 AT Beilen
- F. Timmerman-Stevens, Smilderweg 2D, 9414 AD Hooghalen

Prijs: € 4,50

Bekijk ook: www.historischevereniginggemeentebeilen.nl (o.a.: vaktekeningen van Harm Greving)

Bezoek de tentoonstelling met tekeningen van Harm Greving en Herman Schuur in 't Roel Reijntjes Werkhuus: 2, 3, 9, 16 en 17 december 2005: op vrijdag van 19.00-21.00 uur en op zaterdag van 10.30-15.00 uur

Hoofd- en eindredactie

vakature - hoofdredacteur
T.L. Kroes (eindredacteur), Hijkerweg 19,
9411 LS Beilen, tel. 0593-541581.

Redactie-leden

drs. R. Gerding, Lheebroek 29, 7991 PM
Dwingeloo, tel. 0593-541844.
J. Hoogeveen-Zuidberg, Westeinde 23,
9415 PG Hijken, tel. 0593-524615.
H. Martena, Schapendrift 109,
9411 BN Beilen, tel. 0593-524623.
B. Oosting, Klatering 36,
9411 XH Beilen, tel. 0593-525897
F. Timmerman-Stevens, Smilderweg 2D,
9414 AD Hooghalen, tel. 0593-592251.

Bestuur

drs. G.J. Dijkstra (voorzitter), Pinkster-
bloem 42, 9411 CH Beilen, tel. 0593-541848.
W. Bazuin-Brinkman (secretaris),
Volmachtenstraat 2, 9414 AL Hooghalen,
tel. 0593-592657.
H.J. Vos (penningmeester), Oosteinde 12,
9415 PA Hijken, tel. 0593-523028.
G. Drenth-Barkhof (ledenadministrateur),
Dahliastraat 20, 9411 GP Beilen,
tel. 0593-524440.
E. Beuving, Pr. Bernhardstraat 1K,
9411 KH Beilen, tel. 0593-524382.
F. Biemold, Vonderkampen 136,
9411 RH Beilen, tel. 0593-524772.
H.L.G. Schuur, Nieuwe Es 10,
9418 PS Wijster, tel. 0593-562412.
J. Vrijs, Julianastraat 16,
9411 PL Beilen, tel. 0593-542351.

Lidmaatschap

Het lidmaatschap van de vereniging bedraagt
€ 15,-. Bankrekeningnummer: 3065.27.774
t.n.v. Hist. Ver. Gem. Beilen. Rekening-
nummer Postbank: 3090700 t.n.v. Hist. Ver.
Gem. Beilen.

Opgave lidmaatschap en ledenadministratie:
G. Drenth-Barkhof, Dahliastraat 20,
9411 GP Beilen, tel. 0593-524440.

Het opzeggen van een lidmaatschap dient
SCHRIFTELIJK te geschieden bij G. Drenth-
Barkhof voor 1 november. Voor alle infor-
matie betreffende het tijdschrift:

G. Drenth-Barkhof, Dahliastraat 20,
9411 GP Beilen, tel. 0593-524440.

Copyright

Het overnemen van foto's en/of artikelen
of delen daarvan is slechts toegestaan na ver-
kregen schriftelijke toestemming van de
eindredacteur.

Productie: Uitgeverij Drenthe

Druk: Fa. Kerkhove

ISSN-nummer: 1380-3301

Bekijk ook: www.historischevereniginggemeentebeilen.nl (o.a.: vaktekeningen van Harm Greving)

Bezoek de tentoonstelling met tekeningen van Harm Greving en Herman Schuur in 't Roel Reijntjes Werkhuus:

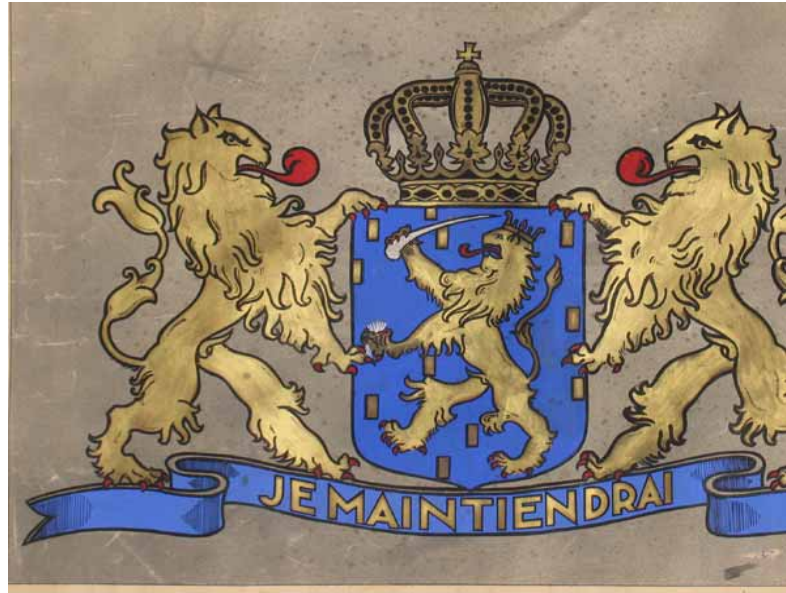
2, 3, 9, 16 en 17 december 2005: op vrijdag van 19.00-21.00 uur en op zaterdag van 10.30-15.00 uur

Vaktekenen van Harm Greving



De vijftien tekeningen van Harm Greving zijn te zien in 't Roel Reijntjes Werkhuus op: vrijdag 2 dec. 2005 van 19.00 - 21.00 uur; zaterdag 3 dec. 2005 van 10.30 - 15.00 uur; vrijdag 9 dec. 2005 van 16.00-21.00 uur; vrijdag 16 dec. 2005 van 19.00 - 21.00 uur en zaterdag 17 dec. 2005 van 10.30 -15.00 uur.

Op deze dagen zijn ook de tekeningen van H.L.G. Schuur behorend bij het verhaal De Oerkreet te bezichtigen.



Ontstaan en ontwikkeling van de DOMO - Beilen deel 1

J.S. Ijbema

De zuivelfabriek in Beilen heet in de volksmond de DOMO. Oorspronkelijk was deze fabriek een kleine handkrachtfabriek, zoals er zovele in Drenthe zijn geweest.

Jan Sjoerd Ijbema werd geboren te Eext op 30 september 1928. Hij overleed te Beilen op 13 juli 2005. Na HBS-B gevolgd te hebben studeerde hij medicijnen te Groningen. Na zijn kandidaatsexamen werd hij directie-secretaris van de D.O.M.O. Daarna was hij actief in verscheidene functies: directeur centrale directie D.O.M.O., directeur Ommelanden, directeur Noord-Nederland. De laatste tien jaar van zijn actieve leven was hij President ALM-internationale Zuivelorganisatie Europa en Nieuw Zeeland te Brussel.

Ijbema overleed kort nadat hij dit overzichtsartikel dat in enkele afleveringen in dit blad verschijnt, had geschreven. De redactie was daardoor niet in de gelegenheid met hem over illustraties te spreken. Er is besloten zijn tekst in de brede kolommen onveranderd af te drukken. In de smalle kolommen vindt u redactionele aanvullingen.

De ontwikkeling van de Beiler zuivelfabriek liep parallel met die van andere in de provincie. In de serie artikelen van J.S. Ijbema wordt vooral de nadruk gelegd op de doorgaande ontwikkelingslijn van de zuivelfabrieken. De rol van de DOMO is daarbij opmerkelijk.

Ter inleiding in het kort de ontwikkeling van de agrarische sector, de ontwikkeling van de melkproductie en het begin van de zuivelverwerking in Drenthe.

De aanloop naar zuivelfabrieken

Tot ongeveer het jaar 1890 geschiedde de melkproductie en de melkverwerking geheel op de boerderij. Deze verwerking bestond voornamelijk uit boterproductie. Dit was het werk van de boerin. De overblijvende magere melk ging als voer naar het vee. De omstandigheden in de agrarische sector waren in het algemeen slecht. Er vond wat eigen verkoop plaats van melk en boter; soms werd er ruilhandel gepleegd en soms, zoals in Zuid-West-Drenthe, werd er wat boter op de botermarkt te Meppel verkocht.

In de jaren 1880-1890 werden er in sommige Friese dorpen verscheidene pogingen gedaan om tot gezamenlijke (coöperatieve) verwerking van de melk te komen, teneinde de moeilijke positie van de boeren te verbeteren. Heel vaak was de start

Begin van de zuivelindustrialisatie

Aan het eind van de vorige eeuw was het voor de boerinnen moeilijk geworden te concurreren met de goede buitenlandse boter, vooral met de kwalitatief betere Deense boter. De boerenboter was te vaak van slechte en wisselende kwaliteit. De zuivelfabriek bleek de oplossing te zijn. De eerste boterfabriek door handkracht aangedreven kwam in Erm (gemeente Sleen). Deze fabriekjes konden al werken met een geringe investering. Men had nodig: een gebouwtje, een hand-centrifuge, een karn, een stookpot, een weegschaal voor melkonderzoek en een aantal melkbussen. In 1902 waren er in Drenthe 59 handkracht-fabriekjes.

De eerste zuivelfabriek die op stoomkracht draaide was die te Rogat (1889). In 1902 waren er al 43. In 1920 waren er geen handkrachtfabriekjes meer, alle zuivelfabrieken werkten op stoom.

‘De komst van de zuivelfabrieken bracht de boerenstand in een geheel nieuwe periode: er werd beter verdiend en de verderfelijke ruilhandel van boter tegen winkelwaren verdween’.¹⁾

noot

1) Verleden, heden en toekomst van de Drentse Zuivelfabrieken, R. Hoving, Odoorn 1988, 1.

moeilijk; er was nogal wat wantrouwen, doch geleidelijk ontstonden er toch in steeds meer dorpen kleine, voornamelijk coöperatieve handkrachtfabriekjes.

In de jaren 1890-1900 was er in Drenthe dezelfde ontwikkeling. Rond de eeuwwisseling kende Drenthe al bijna honderd fabriekjes.

Het ontstaan van de kleine handkrachtfabrieken werd krachtig bevorderd door de uitvinding van de centrifuge, waarmee men de melk kon ontromen. Het grote aantal van deze kleine fabrieken, elk dorp had er bijna één, vloeide voort uit het feit dat het moeilijk was om melk over enige afstand te vervoeren.

Drents Landbouw Genootschap

Tot het ontstaan van de fabrieken hadden de boeren en vooral de boerinnen altijd veel steun gehad en ook veel adviezen gekregen van het Drents Landbouw Genootschap (DLG), onder meer hoe het best boter kon worden bereid, adviezen over hygiëne enz. Ook werd een voorzichtig begin gemaakt met boterkeuringen. Toen tegen het einde van de 19de eeuw de zuivelfabrieken opkwamen, werden deze zaken uiteraard door het DLG geïntensifieerd en uitgebreid. Er kwam vraag naar vakbekwaam personeel, naast een smid en een goede timmerman had men nu ook behoefte aan een goede botermaker in het dorp. Weer nam het

Na het karnen dient de boter goed gekneed te worden om het overtollige vocht te verwijderen, de boterkorrels goed te verenigen en eventueel de boter te zouten. Zo werd de boter nog romiger en verbeterde zijn houdbaarheid. Bij te veel kneden verliest de boter zijn glans en ziet er mat uit. Bij te weinig kneden, zal de boter spoedig bederven door de overtollige resten van karnemelk.



Om boter te maken werd de melk gekarnd in een karnton. De melk werd daarin net zo lang gestampt tot er een laag room opkwam. Die room wordt boter wanneer deze opstijft. De melk die overblijft, is karnemelk.



Handkrachtfabriekjes

In de gemeente Beilen was ook een aantal handkrachtfabriekjes: in Holthe, in het dorp Beilen aan de Julianastraat en de Asserstraat, in Klatering, Brunsting, Drijber en Wijster.



Boven: Het pand aan de Julianastraat waar schilder Klaas Kraal woonde, was ooit een handkrachtboterfabriekje.

Onder: Het voormalige handkrachtboterfabriekje te Klatering.



Aan de Bruntingerweg te Wijster stond het handkrachtfabriekje.

Grondgebruik in Drenthe

Totale oppervlakte van de provincie Drenthe 270.000 ha			
	1830	1900	1960
woeste grond	180.000	130.000	25.000
bouwland	24.000	43.000	40.000
weiland	55.000	67.000	100.000
Tegenover een bevolking	65.000	150.000	315.000

DLG het initiatief: het opleiden van botermakers. Ook werd een provinciale zuivelconsulent aangesteld, en er kwamen regelmatige keuringen van fabrieksboter.

Uiteindelijk voelden de fabrieken meer en meer behoefte aan onderlinge samenwerking en contact op vele terreinen, hetgeen in 1897 leidde tot de oprichting van de Drentse Bond van Zuivel-fabrieken. Eerst had de Bond slechts 15 leden-fabrieken, doch al spoedig traden er veel meer toe als lid.

De huisarts, de dominee of de schoolmeester

Het is opvallend, dat zowel de Zuivelbond alsook de vele kleine dorpsfabrieken in het begin werden geleid door niet-agrariërs. In veel dorpen werd de fabriek in de eerste jaren geleid en daarnaast ook in haar ontwikkeling gestimuleerd door bijvoorbeeld de huisarts in het dorp, of door de dominee of de schoolmeester. De eerste voorzitter van de Drentse Zuivelbond was een huisarts uit Rolde, terwijl zijn secretaris een godsdienstonderwijzer was. Zij hadden over het algemeen een wat bredere kijk op de wereld en stonden open voor nieuwe ontwikkelingen.

Door de voortschrijdende ontginningen steeg de melkproductie in Drenthe vrij snel. Zo bedroeg zij in het jaar 1900 ongeveer



Melkproductie en vetgehalte

	1900	1930	1960
melkproductie in milj. kg	100	230	455
vetgehalte in veehoudersmelk	1.05%	3.28%	3.91%

100 miljoen kg. In 1930 was zij reeds gestegen tot 230 miljoen kg. In dezelfde periode steeg ook het vetgehalte van de melk van 3,05% naar bijna 3,30%. Eveneens deed in die jaren de verdere mechanisatie in de zuivelfabrieken haar intrede.

Het werd dan ook steeds duidelijker, dat er een weg moest worden gevonden om de sterk gestegen hoeveelheid melk te kunnen opvangen. Jarenlang was de ondermelk na ontroming van de melk teruggeleverd naar de veehouders als voer voor het vee. Doch de hoeveelheden waren nu te groot geworden voor de boeren en de weerstand tegen de (gedwongen) afname van die hoeveelheden groeide sterk.

De kunstmest deed zijn intrede, waardoor de ontginning van woeste grond versneld doorging. Er werd meer gedaan aan graslandverbetering en waterbeheersing.

Uitbreiding productiemogelijkheden

Omstreeks 1930 kwamen de mengvoeders in droge vorm op de markt en vonden hun weg naar de veehouders. Tegelijkertijd werd door middel van een goede voorlichting het vee door de boeren steeds doelmatiger gevoerd en werd steeds minder melk opgenomen. Er moest dan ook een andere bestemming voor de melk worden gezocht en gevonden.

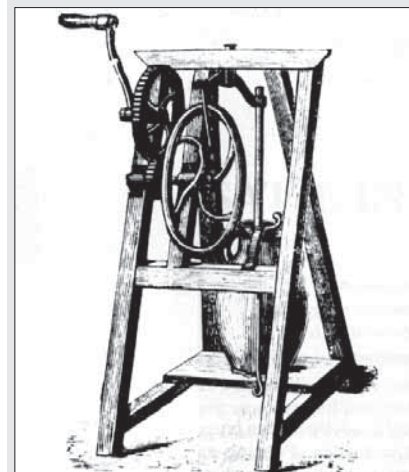
In de provincie Friesland was men reeds ver voor 1930 overwegend overgegaan op de productie van kaas. In Drenthe ge-



Kunstmest

Stalmest was er door het gebrek aan vee in Drenthe vaak te weinig. In het midden van de 19de eeuw werd er steeds meer guano, vogelmest, uit Zuid-Amerika geïmporteerd.

Kunstmest brak pas aan het eind van de 19de eeuw door. Een boer die de kunstmest wenste te introduceren, maar op tegenstand stuitte, strooide het 's nachts om maar niet bespot te worden. Een anekdote vertelt dat er meer boeren waren die 's nachts kunstmest strooiden. Eén van hen strooide voor de grap kunstmest uit in de letters KUNSTMEST. Op deze plaats groeide zijn gewas natuurlijk veel hoger en waren zijn directe burens overtuigd.



Boven: Een handkrachtmachine voor de boterbereiding.

Links: Het handkrachtmelkfabriekje van de familie Veenhoven te Holthe. Vanaf links: Albert Dolfing, Laurens Stadman, Willem Jansen, Hendrik Aling, Bart Veenhoven en echtgenote Jantien Gils (ze staan in de deuropening), Luuks Oosterhof staat voor het paard. Onbekend zijn de man met de pet en het jongetje (beiden voor het raam).





Linksboven: Stationsweg te Beilen. Rechts de stoomzuivelfabriek met de directeurswoning ervoor.



Rechtsboven: In 1933 werd het 25 jarig bestaan van de stoomzuivelfabriek gevierd.



B.J. Kooistra, voorzitter van de commissie die tot oplossing van het ondermelkprobleem moest komen.

schiedde dit iets later in de aan Friesland grenzende fabrieken, vooral in Z.W.-Drenthe.

In de fabrieken van Hogeveen en Roden werd een melkpoederinstallatie gebouwd. Deze fabrieken waren daar groot genoeg voor. Maar in het oosten van de provincie stonden veel kleine fabrieken, veelal te klein om zelfstandig in een andere productierichting te investeren.

Enkele fabrieken op de Hondsrug richtten zich op afzet van consumptiemelk in Z.O.-Drenthe; andere zochten dat meer in de Groninger veenkoloniën, waar veel meer akkerbouw en nauwelijks veeteelt was.

Toch waren er, verspreid over de gehele provincie, veel fabrieken die in de dertiger jaren kampten met grote problemen rond de afzet van hun melk. Deze problemen werden na 1930 nog vergroot toen ook de agrarische sector door de zware economische crisis werd getroffen. Zo daalde de opbrengstprijs voor boter van f.2,05 per kg in 1930 naar f.0,45 per kg in 1934.

De melkpoederfabriek in Roden was als enige nog bereid om melk van andere dorpen aan te kopen. Zij kon hiervoor eenzijdig de prijs vaststellen, hoewel de transportproblemen nog altijd groot waren. De fabriek in Roden schafte toen zelfstandig wat transportmateriaal aan. Evenwel waren de toeleverende bedrijven met handen en voeten gebonden aan één afnemende fabriek. Hoewel de melkprijs voor de veehouders in de crisisjaren tussen 1930 en 1940 zeer laag was, ontstonden in toenemende mate verschillen. De kaasfabrieken betaalden een wat hogere prijs aan de veehouders dan de overige boterfabrieken in het midden en oosten van de provincie. De melkpoederfabrieken Roden en Hogeveen betaalden nog weer iets meer. De onvrede hierover nam begrijpelijkerwijze toe.



Oplossing voor het ondermelkprobleem

In de zomer van 1937 werd door de Drentse Zuivelbond een commissie geïnstalleerd, bestaande uit enkele directeurs van fabrieken en een paar medewerkers van de Bond. De enige opdracht was zo spoedig mogelijk te komen met een adequate oplossing voor het ondermelkprobleem.

Tot voorzitter van deze commissie werd benoemd B.J. Kooistra, directeur van de coöperatieve zuivelfabriek te Beilen. Tevens werd als lid benoemd A. Ijbema, directeur van de coöperatieve zuivelfabriek te Eext. Reeds in de herfst van 1937 kwam de commissie met een aantal aanbevelingen, die door voorzitter Kooistra op een zestal kringvergaderingen in de provincie werden toegelicht.

Kort samengevat kwam het hierop neer:

- 1- Er moet een coöperatieve vereniging worden opgericht, die de beschikking krijgt over alle overtollige melk van de leden-fabrieken van de vereniging. Door centrale verkoop moet dan worden getracht om de beste opbrengst te realiseren.
- 2- Het transport moet centraal worden geregeld en er moeten gezamenlijke transporttanks worden aangeschaft.
- 3- Reeds toen ging de voorkeur van de commissie er naar uit om een centraal bedrijf te stichten voor de verwerking van de berekende overtollige 65 à 80 miljoen kg melk per jaar, omdat men de overtuiging had dat op deze wijze het beste resultaat kon worden gerealiseerd.

Briefhoofd van de Coöperatieve Zuivelfabriek Beilen, directeur B.J. Kooistra



A. Ijbema te Eext werd tot secretaris-penningmeester van de Vereniging D.O.M.O. benoemd.





Boven: Geen zuivelfabrieken zonder koeien. Werken op het land; gebr. Meijering te Klatering.



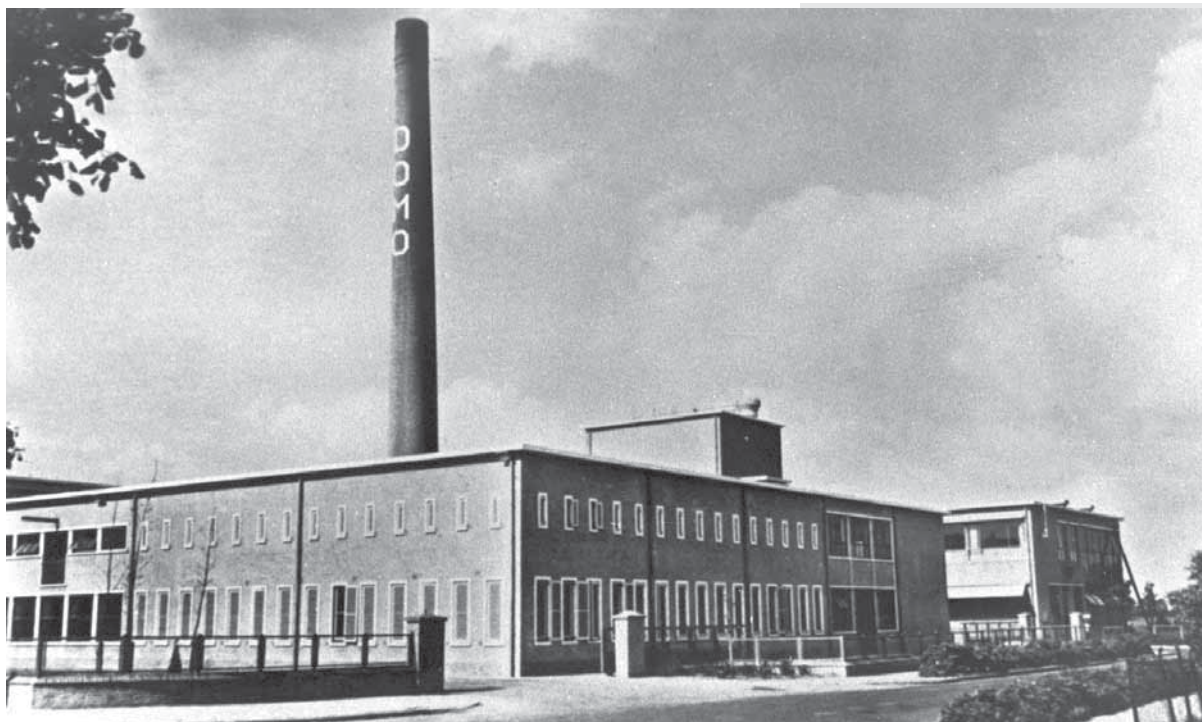
Melkbussen op een boerenerf

Pieter Bouwer en Harm Haan op de melkwagen voor het huis van de familie Willems te Hijken.

Echter de aarzeling in deze crisisjaren om deel te nemen was ondanks het grote probleem vrij groot en slechts 17 van de ongeveer 55 Drentse fabrieken waren bereid samen 12 miljoen kg melk per jaar te leveren, zodat eigen nieuwbouw onuitvoerbaar bleef. Het bleef derhalve bij een in den beginne nog kleine vereniging voor de gezamenlijke verkoop van melk, die uiteindelijk op 5 maar 1938 werd opgericht onder de naam Drentse Onder Melk Organisatie - D.O.M.O.

Het eerste D.O.M.O.-bestuur in 1938 kreeg als voorzitter B.J. Kooistra te Beilen. Tot eerste secretaris-penningmeester werd A. IJbema te Eext benoemd. In Eext werd het secretariaat van de vereniging D.O.M.O. gevestigd en werden de verkoop van de melk, het regelen van het melktransport en overige ad-





ministratieve werkzaamheden gedaan.

De eerste jaren

De start van de D.O.M.O. was niet gemakkelijk. Men bleef vooral in het begin afhankelijk van de bereidheid van de zuivelfabriek te Roden om melk aan te kopen. Wat later kwamen daarbij de fabrieken van Assen en Beilen, die zelfstandig een kleine poederinstallatie hadden gebouwd. De opbrengstprijzen waren vooral in 1939 door de slechte zuivelmarkt zo laag, dat de transportkosten naar de genoemde drie bedrijven nauwelijks werden gedekt. Wel traden er langzamerhand meer leden toe tot de vereniging en in 1939 werd de druk in diverse directiebijeenkomsten groot om opnieuw een studie te maken voor een eigen verwerking van de melk door de D.O.M.O. Helaas heeft de oorlog deze plannen onderbroken. Tijdens de oorlogsjaren werd het D.O.M.O.-transportapparaat ingezet voor het vervoer van melk uit Drenthe, Friesland en Overijssel naar diverse bestemmingen voor verwerking in het noorden, maar vooral ook voor de levering aan consumptiemelkbedrijven in het westen van het land.

In die oorlogsjaren was de melkproductie overal sterk gedaald. In de provincie Drenthe daalde zij van 305 miljoen kg in 1940 naar slechts 120 miljoen kg in 1945. Doch in 1950 was de productie al weer toegenomen tot 340 miljoen kg.

Op 15 januari 1949 was de eerste steen gelegd voor de nieuwe fabriek te Beilen.



Op de schoorsteen van de Beiler zuivelfabriek kwam D.O.M.O. te staan.





A. IJbema, directeur van de Coöperatieve zuivelfabriek te Eext werd algemeen directeur van de D.O.M.O.



Koeien in het veld rond 1900 (boven) en koeien in de weilanden van de zogenaamde 'Vonderkampen' (onder).

Na de oorlog

Het was, vooral achteraf gezien, dan ook zeer goed dat reeds tijdens de oorlogsjaren een kleine werkgroep van de D.O.M.O. en zuivelbond zich onder vaak moeilijke omstandigheden, bezighield met de vraag:

Wat te doen met de melkverwerking na de oorlog en in hoeverre kunnen we de plannen daartoe voorbereiden?

Deze werkgroep bracht reeds in de herfst van 1945 een voorstel uit, dat in de wintermaanden in een groot aantal bijeenkomsten, verspreid over de gehele provincie, met de veehouders werd besproken. Dit voorstel, dat daarna met instemming van vele veehouders in maart 1946 aan het bestuur van de D.O.M.O. werd gepresenteerd, kwam in het kort op het volgende neer:

- 1- Bij een groot aantal Drentse zuivelfabrieken is het economisch niet verantwoord om zich in te richten voor de verwerking van de overtollige melk.
- 2- Verkoop van al deze overtollige melk aan enkele bestaande productiebedrijven is gezien de ervaring van voor de oorlog onverantwoord.
- 3- De oplossing dient te worden gevonden in het stichten van een centraal melkproductenbedrijf.
- 4- Als minimum kwantum te verwerken melk moet door de leden van de vereniging D.O.M.O. een hoeveelheid van 25 miljoen kg, redelijk verdeeld over het jaar, worden geleverd.
- 5- Naast ondermelk zou ook volle melk kunnen worden geleverd en in principe zou het centrale bedrijf naast melkpoeder ook andere producten zoals boter en kaas kunnen bereiden.

'Beilen' wordt D.O.M.O.

De aanbevelingen van dit rapport, die door het bestuur en de ledenvergadering van de D.O.M.O. werden overgenomen, werd de basis van wat er nu in Beilen staat. Er werd direct een technische werkgroep geformeerd om zo spoedig mogelijk een plan



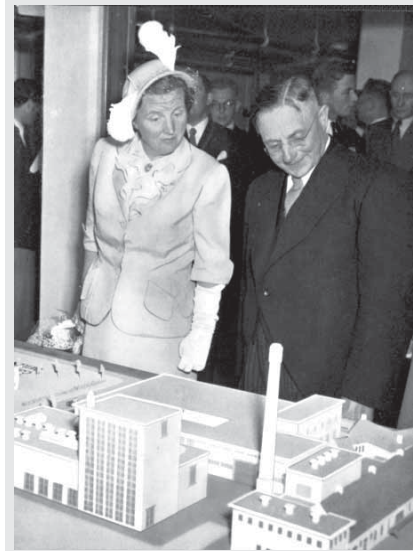
voor een centraal bedrijf op te zetten. Men concludeerde toen al spoedig, dat de kosten van een geheel nieuwe fabriek te hoog zouden uitvallen en men sprak de voorkeur uit voor de aankoop van een pand of een bestaande zuivelfabriek in Drenthe.

Juist in die tijd had het bestuur van de Coöperatieve Zuivelfabriek Beilen plannen voorliggen om te komen tot het bouwen van een kaasafdeling. Men durfde dit, gezien de kosten, eigenlijk niet aan, zodat de secretaris van de Drentse Zuivelbond aan het bestuur van Beilen een alternatief voorstelde: praat eens met het bestuur van de D.O.M.O. Misschien wil die wel het bedrijf overnemen om daarnaast een centrale melkpoederfabriek te gaan bouwen.

Voor de D.O.M.O. was de ligging van Beilen, centraal in Drenthe, zeer interessant, doch het bestuur van Beilen reageerde eerst wel zeer geschrokken. De eigen zuivelfabriek, die financieel goed functioneerde zomaar verkopen, dat was immers nog nooit gebeurd.

Men moet dan ook zeggen dat het van moed getuigde, dat het bestuur van 'Beilen' na een grondige studie en afweging het aandurfde om het voorstel tot verkoop van de fabriek aan de D.O.M.O. aan de 700 veehouders in Beilen voor te leggen. Dit gebeurde op 25 maart 1948 en het werd met grote meerderheid door de veehouders van de Coöperatieve Zuivelfabriek geaccepteerd.

Op dezelfde dag accepteerde de ledenvergadering van de D.O.M.O. het voorstel tot aankoop van de Coöperatieve Zuivelfabriek Beilen en werd tevens een statutenwijziging doorgevoerd om zelf een verwerkingsbedrijf te kunnen exploiteren.



Op 2 juni 1950 bezochten koningin Juliana en prins Bernhard de DOMO. De koningin kreeg een pop in Drentse klederdracht aangeboden door mevrouw Vredeveld uit Terhorst en Harm Brunsting uit Wijster. Links van Brunsting staat burgemeester S.G. Römelingh; geheel rechts staat A. Ijbema, de algemeen directeur van de DOMO.





Minister van Landbouw S.L. Mansholt verricht de openingshandeling van de nieuwe fabriek.



J. Meyering



L. Vredeveld

De D.O.M.O. als verkoopvereniging van melk had opgehouden te bestaan er werd nu het Coöperatief Melkproducten bedrijf 'DOMO' G.A.

1948, de start

Enkele fabrieken traden uit. Zij kwamen echter later op deze beslissing terug, doch verscheidene nieuwe leden-fabrieken meldden zich aan, zodat de DOMO in 1948 startte met 37 leden-fabrieken.

Nadat het bestuur van de DOMO als verkoopvereniging was afgetreden, werd een nieuw bestuur van negen personen gevormd, waarvan twee werden aangewezen door de nieuwe 'Melkveehoudersvereniging Beilen'. De eerste twee bestuursleden van de vereniging Beilen in het nieuwe DOMO-bestuur waren J. Meyering en L. Vredeveld.

In het koopcontract met de Vereniging Beilen werd vastgelegd, dat de DOMO aan de melkveehouders van Beilen jaarlijks een melkprijs moest betalen, die het gemiddelde was van de melkprijs van de zes omliggende fabrieken, te weten Assen, Dwingeloo, Hoogeveen, Ruinen, Westerbork en Zuidwolde. Er werd besloten in Beilen een installatie te bouwen voor verstuivingsmelkpoeder met een capaciteit van 160.000 liter melk per dag.

Tot algemeen directeur van de nieuwe onderneming werd benoemd A. Ijbema, directeur van de Coöperatieve Zuivelfabriek te Eext, die reeds vanaf het begin van de DOMO in 1938 de leiding van de organisatie had gehad.

Reeds op 15 januari 1949 werd de eerste steen voor de nieuwe fabriek gelegd door de commissaris van de koningin in Drenthe. Op 17 december 1949 werd besloten tot het stichten van een kaasmakerij in Beilen met een capaciteit van 70.000 liter melk per dag. Op 27 april 1950 werd de nieuwe fabriek geopend door de minister van Landbouw S.L. Mansholt; de DOMO in Beilen was van start gegaan.

Deze start tot een gemeenschappelijke verwerking van de overtollige melk bij een groot aantal fabrieken bleef niet onopgemerkt. Behalve in Friesland, waar men reeds voor de oorlog in Leeuwarden een centrale provinciale fabriek kende voor de bereiding van gecondenseerde melk, was de ontwikkeling in Drenthe nog vrij uniek. De belangstelling overal vanuit het land, doch ook vanuit het buitenland was groot en tal van gasten bezochten het bedrijf in Beilen in de jaren vijftig. Zo mocht de DOMO reeds vrij spoedig na de opening op 2 juni 1950 tijdens hun bezoek aan Drenthe H.M. Koningin Juliana en Prins Bernhard ontvangen.

Chr. Landbouwschool Beilen

Voor 1945 bestond er één vorm van voortgezet onderwijs in Beilen: de openbare ULO. Na 1945 kreeg de gemeente Beilen meer vormen van nijverheidsonderwijs: een ambachtsschool, een huishoudschool en een landbouwschool.

De landbouworganisaties Drents Landbouw Genootschap (DLG) en Christelijke Boeren en Tuinders Bond (CBTB) probeerden in Beilen het huishoud- en landbouwonderwijs van de grond te krijgen. De CBTB wist beide vormen van voortgezet onderwijs in Beilen te realiseren. Aanvankelijk werd het landbouwonderwijs in een lokaal van de openbare lagere school aan de Schoolstraat gegeven, daarna in de oude Electriche Centrale.

In 1962 werd een schoolgebouw op de hoek van de Nassaukade/Torenlaan geopend. In de zeventiger jaren van de vorige eeuw kwam er door onvoldoende belangstelling een einde aan deze vorm van onderwijs.

Na sluiting van de school werd het gebouw als dagverblijf voor geestelijk gehandicapten gebruikt. In de jaren negentig van de vorige eeuw werd het gebouw gesloopt.¹⁾



L. Fokkens en F. Timmerman-Stevens



Bootsma was leraar en directeur van de school. De lessen Nederlandse taal en rekenen werden door een leraar van de Chr. ULO gegeven. Docent Steenhuis uit Nieuweroord (zie foto blz. 13) gaf les in werktuigbouwkunde.

Noot:

- 1) G.J. Dijkstra e.a., *Gemeente Beilen 1811-1997*, Beilen, 1997, 292-293.

De Chr. Landbouwschool op de hoek Nassaukade-Torenlaan.



Deze foto is genomen omstreeks 1960 op het terrein aan de Esweg, waar nu het verzorgingstehuis De Wester Es staat. Op de foto vanaf links: directeur Bootsma, Jaap Vos, Jan Muggen, Jacobus Tingen, Wim Seubring, Wolter Muggen, Henk Koops, Harm Bazuin, Jan Pomper, Roelof Nijssing, Jan Westerhof en Jan van Driel. Deze foto is geplaatst in Wel bint dat? Volk uut..., Beilen, 1999, 16.



Oproep

Wie heeft foto's van het interieur van het gebouw en van eventuele andere groeps- of klassenfoto's.

Wie heeft foto's van dit schoolgebouw in haar/zijn bezit. Wie kan iets over deze school en de opleidingen die er werden gegeven vertellen? Als u iets weet, neem dan contact op met een van de redactieleden van dit tijdschrift.

Deze foto is omstreeks 1950 gemaakt. Zittend vanaf links: Lucas Fokkens (veehouder-landbouwer), Dikkie Pot (buschauffeur), leraar Bootsma, Hessel Turkstra (aanvankelijk landbouwer) en leraar Steenhuis. Staand: Beitse Bonnen (vertegenwoordiger in vee-export; woont in Italië), Bé Hessels, Harm Gils, Henk Hutten (vertegenwoordiger in veevoerder), Jacob Stevens, Lucas Vos, Jan Prins (pluimveearts), Albertus Muggen (landbouwer en inspecteur varkensstamboek), Jacob de Jong (medewerker kadaster), Jaap Oosterloo, Kees Seinen (landbouwer en veehouder) en G. Lubbers (veehouder). Achterste vier: Lucas Koerts (paardenhandelaar en pomphouder), Jacob Duursma, Jacob Hessels en Willem Tingen (landbouwer).

De leerlingen van de eerste klassen gingen vijf dagen per week naar school, die van de tweede en de derde klas twee dagen per week en de vierde klassers één dag per week.

Gemeenteveldwachters in Beilen

In 130 jaar kende de gemeente Beilen 21 gemeenteveldwachters. In dit nummer aandacht voor Harm Timmer, gemeenteveldwachter van 1812 tot 1830.

J. Maas

Ontstaan van de gemeenteveldwacht

Nederland was in 1810 bij Frankrijk ingelijfd. Bij keizerlijk decreet van 21 oktober 1811 had Napoleon Bonaparte Drenthe in gemeenten opgedeeld. Het karspel Beilen was één van die gemeenten geworden. Teunis Hunse werd benoemd tot hoofd van de kersverse gemeente. Hij kreeg de Franse titel 'maire'. Er was een municipale raad (gemeenteraad) gekomen. Daaraan moest de maire belangrijke zaken ter advisering voorleggen. Dat was een democratische nieuwigheid, overgewaaid uit Frankrijk. Ook nieuw was dat er politie kwam. Naar Frans model kwam er in Nederland staatspolitie: de gendarmerie. Daarnaast moesten er in de gemeenten 'gardes champêtres' worden aangesteld. De Nederlandse benaming voor deze handhavers van orde en gezag was veldwachter.

Toelichting

In de Franse tijd was Nederland verdeeld in Departementen (provincies), met aan het hoofd een prefect (commissaris van de koningin), cantons (gewesten) en communes (gemeenten), met aan het hoofd een maire (burgemeester), die werd bijgestaan door een municipale raad (gemeenteraad). Drenthe behoorde tot het Departement Wester-Eems, waarvan de prefectuur in Groningen was gevestigd. In Assen zetelde een onder-prefect, waaronder Drenthe ressorteerde.

Van eind 1812 tot begin 1943, een periode van honderddertig jaar, dienden in Beilen éénentwintig gemeenteveldwachters:

Harm Timmer,
Johan Hendrik Lodewijk Dondorff,
Willem Dondorff,
Hermannus Rottinghuis,
Jan Douwe Wolters,
Pieter Hofland,
Cornelis Bakker,
Pieter Hendrik Keiner,
Hilbert Middelveld,
Thomas van der Leij,
Jan Thomas Steen,
Jan Mulder,
Rink Oosting,
Geert Derk Bosveld,
Nicolaus Gerhardus Viëtor,
Bettes Kalteren,
Marinus Brouwer,
Hendrik Biemold,
Kornelis Jan Meijer,
Jan Koopman en
Jurriën Kruit.



Den 29 Junij Albert Reins van Wijster zijn kind gedoopt. Harm
De moeder Grietjen Harms

*Uit doopboek N.H. kerk te Beilen:
de doop van Harm Alberts op
29 juni 1760. Er staat: Den 29
Júnij Albert Reins van Wijster zijn
kind gedoopt en genaamd Harm
De moeder Grietjen Harms.*

Harm Alberts Timmer

Veldwachter Timmer werd als Harm Alberts gedoopt op 29 juni 1760 te Beilen, hij was de zoon van Albert Reins en Grietje Harms. Op 27 januari 1782 trouwde hij in de kerk van Beilen als jongeman van 'Wijster' met Geesje Roelofs Sijken, jongedochter van Sleen. Het echtpaar woonde in Wijster. Hier kregen zij zes kinderen:

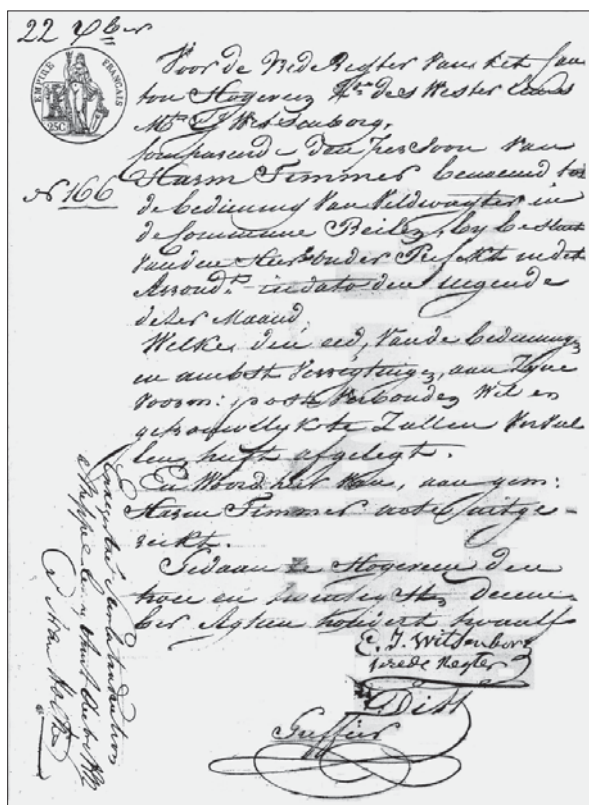
Gretien in 1782;
Zijchien in 1784;
Albertjen in 1787;
Albertje in 1790;
Roelofje in 1792 en
Harm in 1795.

In 1797 werd Harm Alberts als karspelsoldaat in Beilen aangesteld en verhuisde naar Eursing. Daar werden nog twee kinderen geboren: Lambert in 1800 en Lucas in 1804. Bij de naamgeving nam Harm Alberts in 1811 de geslachtsnaam Timmer aan. Harm Alberts Timmer was vijftien jaar karspelsoldaat, zeventien jaar veldwachter en ruim tien jaar politieboode. Bij zijn overlijden in de gemeente Beilen op 31 maart 1840 was hij bijna tachtig jaar oud.

De pasbenoemde maires in Drenthe wisten niet goed wat ze met de aanstelling van veldwachters aan moesten en ze vroegen de onder-prefect in Assen om raad. Deze legde op zijn beurt de kwestie voor aan de prefect in Groningen. Het antwoord luidde: 'Het komt de prefect voor dat de volgens de wet benodigde bedienden in de gemeenten door de Maires zelve kunnen worden aangesteld, en dat een convertabel tractement daarvoor door hun op het budget kan worden gebragt. Observerende daarbij dat tot deze posten het eerst in aanmerking komen die perzoonen, welke onlangs buiten functien zijn geraakt, dog teffens de vereischte capaciteiten bezitten'. Dit laatste betrof de ontslagen karspelsoldaten. Vanaf 1714 hadden zij de schultes van de karspelen bijgestaan om landlopers en bedelaars te verjagen en vagebonden te bestrijden. In Beilen was Harm Timmer karspelsoldaat geweest. Kennelijk bezat hij de vereiste capaciteiten om veldwachter te worden, want maire Hunse besprak de benoeming van Timmer in de municipale raad. Op 20 november viel het gemeentelijk besluit over de aanstelling van Timmer. Kort daarop werd op 9 december 1812 Harm Timmer, bij besluit van de onder-prefect, benoemd tot veldwachter in de gemeente Beilen.

Harm Timmer, veldwachter van 9 december 1812 tot 1 januari 1830

Harm Timmer was op het moment van zijn aanstelling 52 jaar oud. Hij was geboren en getogen in Beilen en stond bekend als man van goed gedrag en zeden. Bovendien kon hij lezen en schrijven, zodat hij processen-verbaal kon opmaken. Op 22 december 1812 legde hij zijn eed af voor de 'Vrederechter' in Hoogeveen. De taken van de veldwachter waren in het begin nog onduidelijk. In ieder geval moest hij waken tegen bedelarij. Verder moest hij vreemdelingen in de gaten houden. Zwervers en beschonken personen moesten in hechtenis worden genomen. Zij moesten misdadigers opsporen, inlichtingen over gepleegde misdrijven inwinnen en deserteurs van de land- en zeemacht aanhouden. Aan de kleding van de veldwachter werden niet veel eisen gesteld. Wel moest iedere diender in Drenthe op de arm een metalen schild dragen, waarop de naam van de gemeente tot



Veldwachterseed

Verslag van het afleggen van de veldwachterseed van Harm Timmer voor de vrederechter Hoogeveen op 22 december 1812. Er staat:

‘Voor de Vrederechter van het Canton Hogeveen Departement Wester Eems Mr. J. Witsenborg compareerde den persoon van Harm Timmer, benoemd tot de bediening van Veldwagter van de commune Beilen, bij besluit van den Heer Onder Prefekt in dit Arrondissement in dato der negende dezer Maand. Welke den eed, van de bediening en ambts verrigting, aan zijne voormelde post verbonden wel en getrouwelijk te zullen vervullen, heeft afgelegd. En word hier van aan gemelde Harm Timmer acte uitgereikt. Gedaan te Hogeveen den twee en twintigsten December Agtien honderd twaalf’.

De akte is ondertekend door ‘de vrederechter en de griffier van de rechtbank.’

In de kantlijn staat: ‘22 Dber; stempel Franse Keizerrijk, Nr. 166 en de vermelding in de Franse taal dat de acte is geregistreerd in Meppel op 28 december 1812 en dat deze registratie plaatsvond op het in het Frans vertaalde exemplaar van de eedsaflegging.’

In het Franse exemplaar van de veldwachterseed staat vermeld dat de registratiekosten drie francs en achtenzeventig centimes bedroegen en dat de griffier van de rechtbank voor het vertalen één franc en vijftig centimes in rekening bracht.

welke zij behoorden was gegraveerd en hij moest een Franse hoed dragen. Het oude soldatenuniform zal hij wel hebben afgedragen. De bewapening van de veldwachter bestond uit een sabel en een paar pistolen.

De nieuwbakken politiemannen handhaafden niet alleen orde en gezag, ze waren ook manusje-van- alles voor de maire. Bovendien hadden zij meestal nog een klein boerenbedrijfje of hadden een ambacht, want de bezoldiging was te gering om van te leven. Toen de Franse troepen in 1813 het land moesten verlaten, werd Nederland een koninkrijk onder Willem I. Maar dat betekende geen grote verandering voor de twee jaar oude gemeenten. De tijdens de Franse tijd ingevoerde centralistische bestuursvorm werd door de Koning gehandhaafd. Maire Hunse kreeg weer een Nederlandse titel en werd ‘scholtes’ van Beilen. Vijf jaar later veranderde dat ‘scholtes’ in ‘schout’ en werd de functie beperkter van inhoud. Bij de politie wijzigde in 1813 wel het nodige in de organisatie; de gehate gendarmerie werd opgeheven. Maar het instituut van gemeente-veldwachter bleef bestaan.

Brand van 1820

In 1820 maakte Timmer de grote brand in Beilen mee; dat gaf veel werk voor de politiemann. Twee jaar na de brand overleed schout Hunse. De 25 jaar oude mr. Snoek Nijssingh werd de nieuwe chef van de veldwachter. Snoek bleef niet lang; hij verliet in 1826 de gemeente Beilen. Mr. H.C. Carsten werd zijn opvolger. Inmiddels was de titel ‘schout’ veranderd in ‘burgemeester’.





Veldwachter van 1812 tot 1830 in soldatenuniform met Franse hoed, metalen schild op de arm en infanteriesabel

De auteur Jan Maas

Jan Maas woont sinds januari 2005 in Beilen. Als amateur-historicus is hij al enkele jaren bezig gegevens te verzamelen met als doel de geschiedenis van de gemeenteveldwacht van Drenthe (de politie van vóór de Tweede Wereldoorlog) te gaan schrijven.

Geraadpleegde bronnen

Drents Archief Assen: Oude Staten Archieven toegangsnr. 0001, inventarisnr. 1663031, 9 december 1812 nr. 4; Archief Vrederegert Hoogeveen toegangsnr. 0104 nr 166, 22 december 1812; Gouverneur toegangsnr. 0040, 23 november 1829 nr. 37.

Bekwaam politieman

Beilens eerste gemeenteveldwachter Harm Timmer was een bekwaam politieman. Hij verdiende drie gulden per week. Dat was een karig inkomen, want een goede dagloner verdiende in die tijd ongeveer één gulden per dag. Voor kleding en wapening gaf de gemeente jaarlijks ongeveer f. 35,-- uit.

Toen in 1829 de politie in Drenthe werd gereorganiseerd en er nieuwe regels voor de veldwachters kwamen, werden per 31 december 1829 alle veldwachters in Drenthe zonder pardon ontslagen. Als de ontslagene aan de nieuw gestelde voorwaarden beantwoordde, kon hij worden herbenoemd. Omdat veldwachter Timmer inmiddels 69 jaren telde, voldeed hij vanwege zijn leeftijd niet aan de nieuwe regels. Maar burgemeester Carsten wilde hem desondanks herbenoemd zien. 'Hij heeft zijn dienst altijd met ijver waargenomen', schreef hij aan de Gouverneur van Drenthe, die sinds 1825 over de benoeming van de veldwachters ging. 'Hij is nog sterk en wel in staat om dienst te doen en is nooit ziek geweest', betoogde de eerste burger van Beilen nog. Het mocht niet baten; Harm Timmer kreeg eervol ontslag. De Gouverneur benoemde de in Roden woonachtige Johan Hendrik Lodewijk Dondorff tot nieuwe veldwachter van Beilen. Omdat de veldwachter-nieuwe-stijl geen boodschappen en dergelijke meer voor de burgemeester mocht doen, werd oud-veldwachter Timmer tot politiebede benoemd. Tot aan zijn dood, in 1840, bleef hij als zodanig manusje-van-alles voor de eerste burger van Beilen. De oud-veldwachter leidde een armoedig bestaan, want zijn jaarsalaris bedroeg slechts f. 75,--.

Timmer kreeg geen opvolger; want na veel gemor van de Drentse burgemeesters stemde de Gouverneur er tenslotte in toe dat de veldwachters vanaf 1834 weer bodetaken voor de gemeentebesturen mochten verrichten.

Geraadpleegde literatuur

A.M.C. Emich, *Gezag in wording, een studie over de organisatie van de politie tussen 1795 en 1825*.

G.J. Dijkstra e.a., *Gemeente Beilen 1811-1997*, Beilen, 1997, 3 en 23.

In het tijdschrift van de *Historische Vereniging Gemeente Beilen* wordt veldwachter Timmer genoemd in jaargang 1, nummer 1, blz. 15 e.v. 'Zakkenrollers op de Beilermarkt' en in jaargang 10, nr. 4, blz. 11, 'Steekpartij'.

Kleuterjuf in Hijken

In de hervormde kerk aan de Drift vond een aantal jaren een kleuterschool onderdak. De leidster, mevrouw A. de Haan-Duk, vertelde het volgende verhaal.

T.L. Kroes

Mevrouw A. de Haan-Duk kwam oorspronkelijk uit de stad Groningen, waar ze al kleuterleidster was. In 1951 trouwde ze op 25-jarige leeftijd; een half jaar later verhuisden zij en haar man naar Beilen. Zoals het toen de gewoonte was in de onderwijswereld hield je na je huwelijk op met werken. Haar pensioen kocht ze af, want haar man was werkzaam bij een overheidsinstelling en zou later pensioen krijgen. Daar kreeg ze jaren later wel spijt van, want door omstandigheden kwam mevrouw De Haan alleen te staan en moest voor haar zelf en haar vijf jongens de kost gaan verdienen.

Hijken

In Hijken was in de zestiger jaren van de vorige eeuw geen kleuterschool, al was er daar best behoefte aan. Hijken had twee lagere scholen: een openbare en een christelijke en ook Oranje had een openbare lagere school. Er waren echter te weinig kleuters in Hijken en Oranje om voor beide denominaties apart een kleuterschool op te richten. Een algemene kleuterschool waarin beide vertegenwoordigd waren lag dus voor de hand.

Men had in Hijken blijkbaar gehoord dat mevrouw De Haan in Beilen lid was van de oudercommissie van de Prinses Beatrixschool en dat ze bovendien kleuterleidster was. Twee heren die bestuurslid waren van de algemene kleuterschool (in

Hervormde kerk

In het vorige nummer van het *Tijdschrift Historische Vereniging Gemeente Beilen* is geschreven over het gebouw van de hervormde kerk te Hijken. Het volgende artikel vertelt iets over de kleuterschool die gedurende een aantal jaren in de kerkzaal een onderdak vond.

Bestuursleden

Bestuursleden van de Algemene Kleuterschool in Hijken waren in de loop der jaren: de heren Kooistra, Kuiper, Nieuwenhout, Jans, Uneken en Van Leeuwen. Zij vertegenwoordigden verschillende denominaties: het openbaar en christelijk onderwijs.





Annie de Haan-Duk met haar zoontje Wim, 3½ jaar, die toch meeging naar de kleuterschool in Hijken.

De groep kleuters uit het schooljaar 1966-1967 poseert op de trap bij de hervormde kerk, waar de algemene kleuterschool onderdak had gevonden.

In alfabetische volgorde: Gerrit Aalvanger, Johanna Aalvanger, Albert Barels, Lambertus Barels, Roelie Boelen, Roelof Broekman, Johanna Brouwer, Martin Datema, Aagje van Dijk, Geesje van Dijk, Tineke van Dijk, Wilma Dunning, Anneke Ebeltsjes, Johan Eising, Goos Geerts, Dinus Gils, Edward Hilgersom, Albert Hoogenkamp, Cornelis Hoogeveen, Feije Hoogeveen, Aly Jonkers, Alfons Kiewiet, Alientje Kiewiet, Betsy Koops, Lucie Koops, Dina Kuik, Jacob Meijering, Lambert Pijl, Anna Post, Jacob Scheper, Elisabeth Velthuis, Hennie Veninga, Gea Vredeveld en Albert Zantinge.

oprichting) trokken dan ook het nette pak aan en vereerden mevrouw De Haan met een bezoek: of zij ook leidster van de Hijker algemene kleuterschool wilde worden? Zij wilde de school in Hijken wel een korte tijd ter wille zijn, maar aan een vaste benoeming wilde zij nog niet denken. Ook werd er gesproken over het karakter van de school. De leidster moest uit de Bijbel kunnen vertellen en willen bidden; de school had wel een algemeen karakter, maar de hervormde gemeente in Beilen stond borg voor de school, dus het christelijk karakter moest niet veronachtzaamd worden. Voor mevrouw De Haan was dat alles geen probleem. Ze had op een christelijke kleuterkerkschool haar opleiding gevolgd en was werkzaam geweest bij het PCO (protestants christelijk onderwijs) in Groningen. Wel was er nog een moeilijkheid: haar jongste zoon was 3 ½ jaar, dus hij kon niet in Beilen achtergelaten worden. Ze mocht hem evenwel niet meenemen naar de school in Hijken, want de wet op het kleuteronderwijs van 1956 eiste dat er geen kinderen jonger dan vier jaar op school aanwezig waren. Maar de Hijker heren zagen daarin geen probleem: beide groeperingen wilden heel graag dat een kleuterschool zou starten, zodat er over dat halve jaar van de kleuter maar geen probleem gemaakt moest worden.

Een idyllisch dorp

Dominee Kooistra, een van de bestuursleden, stelde voor mevrouw De Haan op te halen, zodat zij een bestuursvergadering in Hijken kon meemaken. Zij stemde toe.

Voor het eerst kwam mevrouw De Haan in Hijken. “Wat een mooi en idyllisch dorp! Het was niet moeilijk meer om een po-





sitief besluit te nemen. Er werd afgesproken dat ik in eerste instantie de weken voor de zomervakantie zou komen werken. Ik ging in Beilen een weeklang kijken hoe je moest werken in groepen, want vóór de wet op het kleuteronderwijs was ingegaan werkte ik namelijk nog klassikaal. Alles lukte en op het afgesproken tijdstip begon ik in Hijken met m'n werk. In de hervormde kerk was ruimte voor een kleuterschool; het lesmateriaal dat al was aangekomen stond nog in dozen op de grond en moest dus een plaatsje krijgen: de kasten konden worden ingeruimd. Het vervoersprobleem werd opgelost door de aanschaf van een solex (bromfiets) en een leren jas. Als het slecht weer was, regelden de ouders op eigen initiatief het vervoer, zodat er elke morgen een andere auto voor de deur stond om mij op te halen. Op 1 juni 1965 begon ik met 30 leerlingen. In 1972 haalde ik mijn hoofdakte, zodat ik volledig bevoegd was."

Direct commentaar

De eerste ochtend kende direct al een grote verrassing. De inspectrice voor het kleuteronderwijs kwam in hoogsteigen persoon kijken hoe de school in Hijken startte. Ze had direct al commentaar: een kleuterleidster mocht niet voorlezen, maar moest vertellen! Ook stonden de stoeltjes verkeerd en de bromfietsjas mocht niet in het lokaal hangen, daar moest maar

In het landelijke en idyllische Hijken komt de kleuterklas van het schooljaar 1967-1968 op de foto.

Achteraan vanaf links:

Onbekend, Lammert Oosting, Geert Spreen, Wim de Haan, Albert Zantinge, Eddy Volkerts, Dina Kuik, Elisabeth Velthuis, Feye Hoogeveen, Henno Veninga, Dinus Gils, Jacob Scheper, Janneke Bening en Anneke Ebeltjes.

Vooraan vanaf links:

Pieter Nijdam, Jantje Warnders, Hilly de Weerd, Marianne Geerts, Janneke Vennema, onbekend, Goos Geerts, Dries Velthuis (overleden), Johanna Aalvanger, Auke Vredeveld, Johan Eising, Hendrik Scheper, Lucie Koops en Klaas Ebeltjes.



In 1973 kreeg Hijken een eigen kleuterschoolgebouw aan de Woert. Op de plek waar de koeien lopen, vinden wij nu een woonwijk.



**Overzicht
aantal leerlingen per schooljaar**

schooljaar/		
één klas	start	eind
1965-1966	38	40
1966-1967	21	34
1967-1968	17	31
1968-1969	22	31
1969-1970	27	33
1970-1971	27	38
1971-1972	30	37
1972-1973	33	37
1973-1974	30	36
1974-1975	34	34
twee klassen	oudste	jongste
1975-1976	21	15
1976-1977	15	14
1977-1978	21	12
één klas	start	eind
1978-1979	26	33
1979-1980	25	31
twee klassen	oudste	jongste
1980-1981	19	19
1981-1982	?	17
1982-1983	17	18
1983-1984	16	17

in de gang een plekje voor gezocht worden. Je wordt niet vrolijk van zoveel commentaar als je nog startproblemen hebt. Maar later bleek, dat de inspectrice een heel aardige vrouw was, die goed meedacht om van de Hijker kleuterschool een succes te maken. In 1970 kreeg mevrouw De Haan haar eerste 'kever', waardoor de hulp van ouders niet meer nodig was. Vanaf dat moment kon zij de kleuters uit Rheevelde meenemen naar school.

In de slachtmaand kreeg zij altijd een pakket met heerlijke worst, vlees en kluif voor de soep. Dat kwam goed van pas!

Toen zij nog met de kleuters in de kerk zat, ging zij vaak na schooltijd aan de overkant bij boer Oeben een kopje koffie drinken. Zijn vrouw stond dan voor het raam en hield uitnodigend een kopje omhoog.

De kleuterschool bleef tot 1973 in de hervormde kerk. Dat was vanuit onderwijsstandpunt niet een ideale situatie. Elke vrijdag moest namelijk al het lesmateriaal opgeborgen worden, zodat er in de kerkzaal niets meer van te zien was. Elke maandag moest het weer teruggezet en de zaal weer wat gezellig voor de kleuters worden gemaakt. Een school hoort een eigen onderkomen te hebben. Er werd dan ook hard gewerkt aan een eigen gebouw voor de kleuterschool in Hijken.

In 1973 was het zover. De kleuterschool 'De Spinde' aan de Woert kon betrokken worden.



Mevrouw De Haan heeft in haar archief veel gegevens bewaard die het wel en wee van de school duidelijk maken. Zo was er tien jaar lang, van 1965 tot 1975 één gemengde klas, waarin dus zowel de jongste als de oudste kleuters zaten. Van 1975 tot 1978 waren er zoveel kinderen dat er gesplitst kon worden: een klas voor de jongste en een klas voor de oudste kleuters. Juf Connie van Unen nam de jongste kleuters onder haar hoede. Van 1978 tot 1980 moest er worden teruggevallen op één klas, maar van 1980 tot 1984 waren er weer twee klassen; juf Ine Brouwer deed haar intrede. Hier moet wel een duidelijke opmerking worden gemaakt: in het jaar 1980 – 1981 was er opnieuw een gebruikelijke splitsing in een klas voor de oudsten en de jongsten, maar in de volgende drie jaren werd er ten opzichte van het algemene karakter van de school wat water bij de wijn gedaan. In die drie jaren waren er wel twee klassen, maar de ene klas was een gemengde (jongsten en oudsten) met een openbaar karakter; de andere klas was ook gemengd, maar met een bijzonder (christelijk) karakter. Deze splitsing was de opmaat naar een nieuw lagere schooltype: het basisonderwijs.



Boven: 1972: De oudste kleuters vieren hun afscheid van de kleuterschool. Dit vond nog plaats in de hervormde kerk.

Linksboven: Bij de opening van het gebouw van de kleuterschool was er natuurlijk feest voor de nieuwe 'bewoners'. In optocht met een enorme sleutel begaven zij zich naar hun school.

De spinde

De spinde, een Drents woord, is een kast waarin kostbaarheden werden bewaard. De kleuterschool is een plek waar de kleuters worden 'bewaard' (een kleuterschool heette vroeger immers bewaarschool).

Bij de officiële opening van het nieuwe gebouw van de algemene kleuterschool voerde onder andere burgemeester A.A. Beckeringh van Rhijn het woord. Vanaf links: onbekend, A.A. Beckeringh van Rhijn, dhr. Greving, inspectrice mevr. Van Bienen, A. de Haan-Duk en mevr. Kiewiet (werkcommissie).





Personeel van de algemene kleuterschool te Hijken: Annie de Haan, Marty van de Nieuwegiesen (stagiaire) en Ine Brouwer.



Connie van Unen met vanaf links: Karin Koops, Charlotte Lanting en Bert Sikken.

Op 1 juli 1985 maakt de hoofdleidster van onze kleuterschool „de Spinde”,

Mevr. A. de Haan-Duk

gebruik van de V.U.T.-regeling. Het bestuur van de school biedt haar ter gelegenheid daarvan een

RECEPTIE

aan op vrijdag 28 juni 1985 in café „Oranjesteijn” te Oranje van 15.30 - 17.00 uur. Ouders van leerlingen, oud-leerlingen en overige belangstellenden worden hierbij uitgenodigd om persoonlijk van mevr. de Haan-Duk afscheid te nemen. Op verzoek van de leidster GEEN toespraken.

Het bestuur van de algemene kleuterschool „De Spinde” te Hijken

Annie de Haan bij het begin van het schooljaar van de algemene kleuterschool in Oranje. De naam luidde: de Nieuwe Spinde.

Dat betekende dat het lager onderwijs niet alleen een nieuwe naam kreeg, maar dat voortaan de beide basisscholen, zowel de kleuterschool als de lagere school, onder één dak kwamen. In 1983 kon men vervroegd met dit nieuwe type onderwijs beginnen. Hijken koos er voor om dat inderdaad zo vroeg mogelijk te doen. Wel was de nieuwe basisschool dan verplicht om de kleuterleidster over te nemen. Bij de christelijke basisschool waren echter problemen wat de kerkelijke richting van de hoofdleidster betrof, zodat de vervroegde start niet doorging.

Een jaar later liet het ministerie van onderwijs weten, dat de verplichting om de kleuterleidster over te nemen zou vervallen. Men kon nu dus in Hijken met het basisonderwijs beginnen. Dat betekende voor mevrouw De Haan, nu de algemene kleuterschool in Hijken werd opgeheven, dat zij niet op de nieuwe basisschool in Hijken zou kunnen werken. Dat was jammer, want als ze nog één jaar zou werken, kon ze vervroegd uittreden (VUT). Gelukkig voor haar liet de derde deelnemer aan de algemene kleuterschool, de school in Oranje, weten dat mevrouw De Haan kon doorwerken met vier kleuters uit Oranje. Het bleek toen verstandig de algemene kleuterschool naar Oranje te verplaatsen. Bij het begin van het nieuwe schooljaar waren er nog acht kleuters, voornamelijk uit Smilde, bijgekomen. In de loop van het jaar werden het er 16. Oranje had nu een volwaardige kleuterklas.

Op 1 juli 1985 maakte Annie de Haan-Duk gebruik van de VUT-regeling. Het bestuur van de Algemene Kleuterschool 'De Spinde' bood haar in Oranjestein een receptie aan, waar leerlingen, oud-leerlingen en belangstellenden persoonlijk afscheid van haar konden nemen.

Annie de Haan-Duk: "Ik heb altijd genoten van mijn werk met de kleuters. En in Hijken en in Oranje heb ik mijn werk altijd met veel liefde gedaan."





Zo'n 1600 jaar geleden lag in Wijster een belangrijke Frankische nederzetting. De honderden inwoners leefden van het boerenbedrijf en ambachtelijke productie.

R. Evers

Ondanks dat het dorp in het 'vrije Germanië' lag, waren er vele (handels)contacten met de Romeinen. Om deze geschiedenis te doen herleven zoeken wij enthousiaste

FRANKEN m/v (4e-5e eeuw)

die in een zgn. 'levende geschiedenis-groep' willen deelnemen. Hier wordt op basis van wetenschappelijk onderzoek het leven uit die tijd nagebootst. De deelnemers maken en dragen hun zelfgemaakte kleding, sieraden, wapens, etc. Tijdens bijeenkomsten kunnen bijvoorbeeld ook gerechten uit die tijd bereid worden.

U kunt een informatieblad over de Wijster-Franken aanvragen via het e-mailadres: roelevers@12move.nl. Indien u eerst een idee wilt krijgen wat levende geschiedenis inhoudt, kunt u ook terecht op de website van het landelijk platform voor levende geschiedenis (www.lplg.nl).



‘Wij, eenvoudige Drentse lui’

Op zaterdag 4 maart 2006 verschijnt ‘Wij, eenvoudige Drentse lui’ van Ger de Leeuw over de Drentse landverhuizers die tussen 1845 en 1872 naar Amerika emigreerden.

In het eerste hoofdstuk van het boek geeft Ger de Leeuw een overzicht van de politieke en godsdienstige situatie in de provincie Drenthe in de eerste helft van de 19de eeuw. In hoofdstuk 2 gaat hij in op het fenomeen landverhuizing als mogelijke oplossing voor de economische en de godsdienstige problemen waarmee veel Drenten te kampen hadden. In het derde hoofdstuk beschrijft hij de landverhuizerskoorts in Drenthe, waarbij alle toenmalige Drentse gemeenten in zijn beschouwingen worden meegenomen. In hoofdstuk 4 vertelt hij over de belevenissen van Drenten in Amerika. Het bijzondere van hoofdstuk 5 is, dat De Leeuw hierin een alfabetisch overzicht geeft van alle landverhuizers uit Drenthe in de periode 1845-1872. In de hoofdstukken 6, 7 en 8 wordt een literatuuroverzicht, een samenvatting en een namenindex in het boek opgenomen.

Rond het boek wordt in het schoolgebouw van de CSG BEILEN, De Omloop 4 te Beilen een symposium over de landverhuizers gehouden.

Het programma is als volgt:

- 10.30 uur: ontvangst op z’n Drents: koffie met krentenbrood
- 11.00 uur: opening van het symposium door dagvoorzitter T.L. Kroes
- 11.10 uur: ‘Biezondere lui’ door drs. G.J. Dijkstra
- 12.00 uur: lunch
- 13.00 uur: ‘Uit de Graafschap Bentheim naar de Nieuwe Wereld’ door dr. G.J. Beuker
- 13.45 uur: koffie/theepauze
- 14.00 uur: ‘Suikersappen en hoosgaren’ door G. de Leeuw
- 14.45 uur: uitreiking van het eerste exemplaar
- 15.15 uur: uitreiking van het boek aan de aanwezigen met aansluitend een informeel samenzijn met een hapje en een drankje.

Men kan zich verzekeren van deelname aan het symposium en van het boek ‘Wij, eenvoudige Drentse lui’ door • 40,00 over te maken op girorekening 1342977 t.n.v. Uitgeverij Drenthe, Beilen met vermelding van ‘symposium landverhuizers’. Na storting van het bedrag wordt ter bevestiging van deelname het programma en een routebeschrijving toegezonden.

De inschrijving voor het symposium sluit op 28 februari 2006.



Harm Greving (1922-1983)

In een berging van de CSG BEILEN werden dit jaar vijftien tekeningen van Harm Greving (1922-1983) gevonden. Hij was ‘gemeenteschilder’ van Beilen.

G.J. Dijkstra

Uit zijn werk, tekeningen die hij als ‘vakdocent (reclame) schilderen’ had gemaakt, blijkt dat Harm Greving, tot in de kleinste details toe, feilloos kon tekenen. Zijn tekeningen waren aanleiding om contact te zoeken met zijn vrouw Aaltje Greving-Mulder, die ons het een en ander over zijn leven als ambtenaar technische dienst en als docent ‘schilderen’ van de ambachtsschool vertelde en een aantal foto’s voor dit artikel beschikbaar stelde.

Op 23 mei 1922 werd Harm Greving te Assen geboren. Hij groeide op in een gezin met vijftien kinderen. Hij bezocht na zijn lagere schooltijd de ambachtsschool in Assen, waar hij werd opgeleid tot schilder. Na deze school met goed gevolg te hebben afgesloten, volgde hij in de avonduren een opleiding voor ‘meestergezel’ schilderen. Overdag werkte hij bij een schildersbaas in Assen.

In de oorlogsjaren werd hij ten gevolge van de Arbeitseinsatz tewerkgesteld in de toenmalige Duitse havenstad Stettin, Szczecin in het huidige Polen. Deze stad werd door de geallieerden in de tweede wereldoorlog bij herhaling gebombardeerd. Harm Greving maakte hier angstige ogenblikken door. Hij vertelde hierover later aan zijn vrouw, dat er momenten waren dat er in allerijl naar een schuilkelder moest worden gered. Opeens moest hij stil blijven staan. Hij kon zijn benen



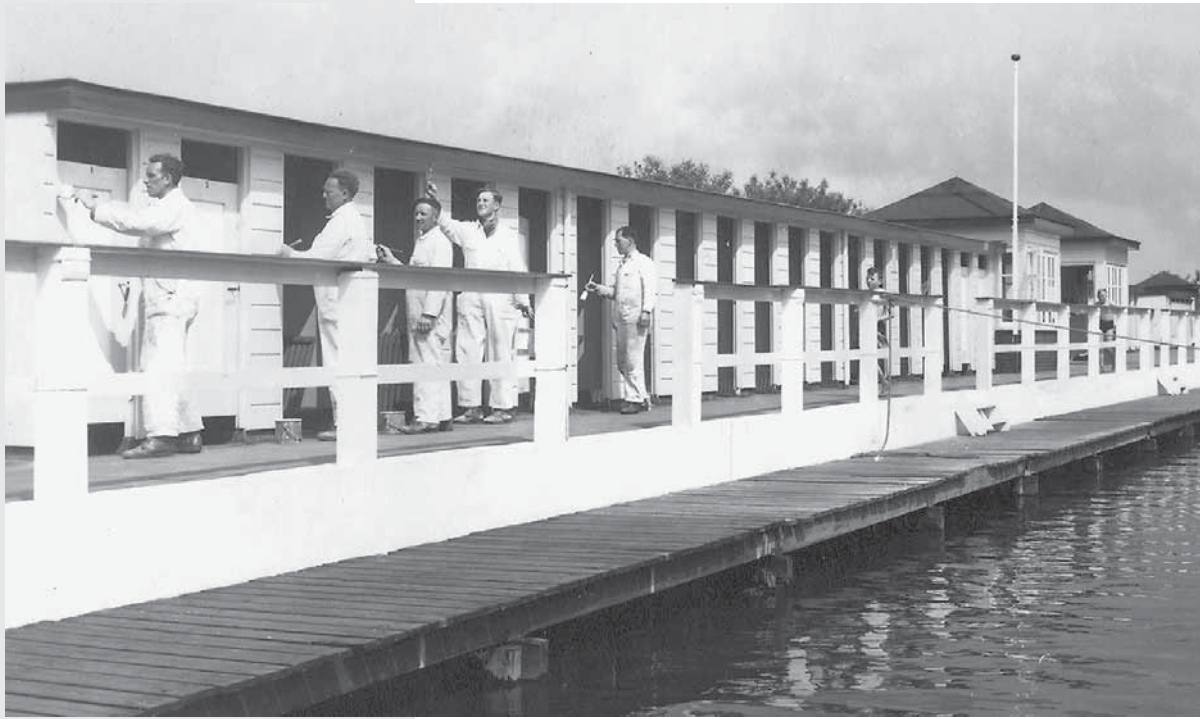
Harm Greving (1922-1983)





Eind jaren veertig van de vorige eeuw lieten Harm Greving en Aaltje Mulder deze woning aan de Torenlaan bouwen.

Samen met Beiler schilders kreeg het zwembad een verfbeurt, vanaf links: Berend Postema, Fré Seijdell, Jan Willem Hoegen, Johan Seijdell en Harm Greving.



niet bewegen. Later heeft hij deze momenten in verband gebracht met de hartkwaal, die zich op latere leeftijd bij hem openbaarde.

Na de oorlogsjaren was zijn grote wens een eigen schildersbedrijf te beginnen. Toen dat niet lukte, besloot hij in 1949 te solliciteren bij de gemeente Beilen, waar een gemeenteschilder werd gezocht. Behalve schilderwerkzaamheden werd zijn belangrijkste taak het aanbesteden van gemeentelijke schilderwerk.

In 1949 huwde hij met Aaltje Mulder uit Hooghalen, dochter van caféhouder Roelof Mulder. Na hun huwelijk woonden Harm en Aaltje Greving aanvankelijk bij hun schoonouders in. Mulder was behalve caféhouder ook landbouwer en hengsthouders te Hooghalen. Toen Mulder in 1949 zijn café van de ene op de andere dag verkocht aan een landbouwer uit Graswijk, moest in allerijl verhuisd worden naar de woning in aanbouw aan de Torenlaan in Beilen. Aanvankelijk woonde het gezin op de eerste verdieping, maar nadat het schilderwerk helemaal af was, betrok men de gehele woning.

In Beilen werkte hij aanvankelijk in een werkplaats, een houten loods, achter de toenmalige zaak van schoenhandel Schepel aan de Brinkstraat. Later werd de gemeentelijke werkplaats verplaatst naar de Havenstraat.

In de werkplaats aan de Havenstraat werd altijd tussen vrachtauto's en het andere materiaal geschaft. Voor Harm Greving en zijn collega's was dat een onplezierige werksituatie. Men besloot eigenhandig in de werkplaats een kantine af te timmeren. Samen met timmerman Roelof Gerding en andere collega's werd een prachtig eigen lokaal gebouwd. In de ruimte kwam een bijzonder schilderwerk van Greving te hangen: in asbest uitgekraste (!) en geschilderde vissen. Het schilderwerk hangt nog steeds in de gemeentelijke werkplaats. Burgemeester P. van Noord opende hoogstpersoonlijk het pauzelokaal van zijn werknemers.



Harm Greving was een man, die van een eenmaal ingenomen standpunt moeilijk was af te brengen. Dat ondervond ook een ambtenaar, die uit het westen van het land naar Beilen was gekomen en hier een conflict met Greving kreeg. Greving maakte de ambtenaar duidelijk, dat ieder zo zijn werkplek had: de ambtenaar achter zijn bureau op kantoor en hij, Greving, en zijn collega's, in de werkplaats. De ambtenaar begreep de boodschap en werd naderhand één van de beste maatjes van Greving. In de jaren vijftig en zestig was Greving ook docent aan de lagere technische school aan De Omloop. Hier gaf hij les in reclameschilderen. Hij verrichtte zijn werkzaamheden voor de school als werknemer van de gemeente. Het gemeentebestuur stond de vakbekwame schilder toe zijn bijzondere gaven te onderwijzen aan de jeugd uit Beilen en omgeving. In 1983 overleed Harm Greving aan een hartstilstand, waarmee onverwacht een einde kwam een arbeidzaam en sociaal leven.



Burgemeester P. van Noord opent de kantine in de werkplaats van gemeentewerken. Links van hem staat timmerman Roelof Gerding.



Het interieur van de kantine met rechts het Beiler wapen, geschilderd door Harm Greving.

Links: Harm Greving hangt zijn schilderij op. Dit schilderij moest enkele jaren geleden 'opgeruimd' worden. Het hangt nu bij een gemeentemedewerker thuis.



Lagere technische school

